

קווי ההתפתחות העיקריים של המשק

בשנת 1970 חלה האטה בקצב גידולו של התוצר הלאומי, לאחר שהושגה תעסוקה מלאה ומוצו במלואן העתודות הפנויות של גורמי הייצור, שאפשרו בשנתיים הקודמות קצב גידול מואץ. התוצר הלאומי הגולמי גדל ב-1970 במחירים קבועים ב-7 אחוזים, לאחר גידול של 14.5 אחוזים ב-1968 ושל 9.5 אחוזים ב-1969. שיעור ההתרחבות בפעילות הכלכלית ב-1970 תאם, פחות או יותר, את הגידול בכושר הייצור של המשק. ההאטה בגידול כושר הייצור של המשק, בהשוואה לצמיחה הכלכלית המהירה יותר בתנאי תעסוקה מלאה בראשית שנות ה-60, נעוצה בעיקר בהאטה הבולטת שחלה בשיעור הגידול במספר המועסקים. התוצר למועסק גדל ב-1970 ב-5 אחוזים, שיעור גידול דומה לזה שהושג בשנים קודמות, עת נוצלו במלואם גורמי הייצור שעמדו לרשות המשק.

בתנאים אלה של תעסוקה מלאה והאטה בקצב גידול התוצר, הוחש הגידול בביקוש שנבע מהצריכה הציבורית ומהיצוא, אולם האיוון הפנימי במשק לא הופר כתוצאה מכך ולא נוצרו לחצים אינפלציוניים מצד הביקוש. הדבר נבע מכך שחלק ניכר מתוספת הביקוש של הצריכה הציבורית נועד לצרכי ביטחון והופנה מלכתחילה ליבוא ומכך שננקטו ב-1970 צעדים מרחיקי לכת בתחום המדיניות הפיסקלית, שהאטו את גידול הצריכה הפרטית ל-3 אחוזים — שיעור הנמוך באופן ניכר משיעור גידול התוצר הלאומי. גם הצריכה הציבורית האזרחית גדלה בשיעור המתון של 3 אחוזים וכן צומצם היקף ההשקעות בתשתית ובשירותים ציבוריים בידי הסקטור הציבורי ובידי גופים הנתונים להכוונתו. מצד שני, ננקטו צעדים ישירים לעידוד הרחבת היצוא ולצמצום היבוא. ההתפתחויות הללו שחררו מקורות כלכליים לאותם השימושים שגידולם הוחש: הביטחון וכן היצוא והבנייה הציבורית לקליטת עולים, ונמנעה היווצרותם של לחצי ביקוש עודפים על המקורות. קצב גידול הביקוש לתוצר הנובע מתגידול בהשקעה אמנם הואט, ואולם שיעור הגידול בהשקעה היה גבוה עדיין משיעור גידולו של התוצר.

נראה איפוא, שכתוצאה מהמדיניות שננקטה לא היווה הגידול בביקוש בשוק המקומי, כשלעצמו, גורם לעליית מחירים. את עליית המחירים המהירה ב-1970 יש לייחס בעיקר להעלאת מיסי עקיפין ולהקטנת סובסידיות על מצרכים, שהיו חלק ממדיניות ריסון הצריכה הפרטית של הממשלה, וכן לגורמים אחרים מצד הוצאות הייצור. חל אמנם גידול רב בגירעון בחשבון השוטף של מאזן התשלומים, אך הדבר אינו מעיד על קיומם של לחצי ביקוש במשק, מכיוון שגידול זה נבע בעיקרו מהעלייה התלולה ביבוא הבטחוני — וזה אינו מושפע מהכוחות הכלכליים הפועלים במשק. בניכוי התוספת ביבוא הבטחוני הישיר וההפסד שנגרם למשק הישראלי כתוצאה מהשינויים במחירי היבוא והיצוא (שגם הם לא הושפעו מהכוחות הכלכליים במשק הישראלי) — הפסד אשר היה גדול במיוחד ב-1970 בגלל הירידה של מחירי פרי הדר ויהלומים — לא חל למעשה כל גידול בעודף היבוא של המשק. בכך יש משום מפנה במגמת העלייה שאפיינה את עודף היבוא בשנים האחרונות. שיפור זה מוסבר רק בחלקו בצמצום יבוא שנבע מהרכישות המוגברות בסוף 1969, על רקע הציפיות ששררו אז לעליית מחירי היבוא.

אינדיקטורים להתפתחות המשק, 1966 עד 1970

(אחוזים)

ממוצע -1966 1970	העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת					ממוצע -1961 1965	
1970	1969	1968	1967	1966	1965		
המקורות והשימושים בהם (מחירים קבועים)							
8.5	10.1	13.1	16.6	3.7	-0.8	10.5	סך כל השימושים המקומיים
6.8	6.9	9.3	14.6	2.2	1.1	10.2	התוצר הלאומי הגולמי
3.8	4.1	6.5	10.8	-1.0	-1.5	6.1	התוצר הלאומי הגולמי לנפש
6.1	3.0	10.8	12.0	1.4	3.1	10.3	הצריכה הפרטית
3.1	0.3	8.0	8.3	-1.7	0.5	6.1	הצריכה הפרטית לנפש
19.1	26.3	16.1	8.9	36.1	8.3	10.6	הצריכה הציבורית
6.9	8.8	15.6	48.2	-22.0	-16.1	11.3	ההשקעה הגולמית
מאזן התשלומים למעט סחר עם השטחים (דולרים)							
15.9	20.2	20.7	24.4	10.6	3.8	12.0	היבוא *
13.0	8.3	11.7	21.7	6.6	16.6	15.6	היצוא *
21.1	36.8	35.6	29.0	18.4	-14.4	8.8	עודף היבוא *
16.5	23.4	11.6	22.2	17.8	7.7	13.7	חוב חיצוני
-7.2	7.2	-46.1	-7.2	13.8	-3.5	27.7	יתרות מטבע חוץ **
האוכלוסייה והתעסוקה							
2.9	2.7	2.6	3.4	3.2	2.6	3.9	האוכלוסייה הממוצעת
1.9	1.8	3.8	9.0	-4.3	-0.6	4.8	מספר המועסקים
8.9	-29.7	-54.5	-56.3	58.0	126.8	-11.0 ***	מספר המובטלים (ממוצע יומי)
המחירים וההכנסה הנומינלית							
7.4	9.1	5.2	3.2	0.2	19.1	13.6	שכר חודשי ממוצע לשכיר ***
7.3	10.2	3.7	-0.3	3.3	19.8	13.3	השכר לשעת עבודה ****
5.0	8.7	3.5	2.3	1.9	8.8	8.0	מחיר התוצר הלאומי
4.1	6.1	2.5	2.1	1.6	8.0	7.4	מדד המחירים לצרכן (ממוצע שנתי)
11.9	15.1	12.7	18.8	4.1	9.0	18.8	ההכנסה הלאומית
8.8	12.1	9.8	14.9	0.9	6.2	14.3	ההכנסה הלאומית לנפש
כספים							
11.8	5.0	7.1	19.0	20.3	7.3	17.6	אמצעי תשלום (ממוצע שנתי)
18.3	17.3	19.7	12.4	19.0	22.9	19.6	האשראי הבנקאי לציבור והאשראי באמצעות שטרות בתיווך (ממוצע שנתי) *****

* מוצרים ושירותים. היבוא על בסיס סי"פ היצוא על בסיס פו"ב.

** יתרות מטבע חוץ בבנק ישראל בסוף השנה.

*** בשנים 1965-1963 בלבד.

**** החל משנת 1969 סדרה חדשה מנתוני הביטוח הלאומי, הכוללת, בין השאר, את ערביי מזרח ירושלים.

***** בשנים 1961-1963 אשראי בנקאי בלבד.

עם זאת, מן הראוי להדגיש שגודלו המוחלט של הגירעון בחשבון השוטף של מאזן התשלומים שהסתכם ב־1970 ב־1,260 מיליון דולר, לעומת 920 מיליון דולר ב־1969 — מהווה את הבעיה הכלכלית המרכזית של המשק, בגלל הקושי ההולך וגובר לממן גירעון בממדים כה גדולים. למרות הגידול המהיר בהיקף תקבולי ההעברות החד צדדיות מחוץ לארץ מאז מלחמת ששת הימים, הולך ופוחת משקלן במימון הגירעון, והדבר מוצא את ביטויו בגידול המהיר בחוב החיצוני של המשק ועמו בנטל תשלומי הריבית ופירעון הקרן. החוב החיצוני גדל ב־1970 ב־500 מיליון דולר בערך, והוא הסתכם בסוף השנה ב־2,620 מיליון דולר. אומדן תשלומי הריבית בלבד ל־1971 מגיע לכ־180 מיליון דולר בערך.

הגידול האיטי בסך הצריכה הפרטית — ב־3 אחוזים לעומת 11 אחוזים ב־1969 — שמשמעו גידול של כחצי אחוז בלבד בצריכה הפרטית לנפש, מהווה מפנה מרשים ביותר במגמת ההתפתחות, לאור הגידול בתוצר, בהכנסה הפרטית מפעילות כלכלית והעלייה התלולה בתקבולי העברה פרטיים מחוץ לארץ. גם בתקופת המיתון לא עלתה רמת החיים של האוכלוסייה, אך היה זה בתנאי אבטלה ואי גידול בהכנסות הפרטיות. התפנית בהתפתחות הצריכה הפרטית ב־1970 נובעת מהמיסים ומילואות החובה הבלתי סחירים שהוטלו בהיקף גדול על הציבור והתבטאו למעשה בירידה בהכנסה הפרטית הריאלית הפנויה לנפש ממקורות פנים (בניכוי מילואות החובה) באחוז אחד¹, לאחר גידול של כ־8 אחוזים ב־1969. כלומר, תוספת המיסים ומילואות החובה נטלה מהציבור את האפשרות להגדיל את הצריכה הפרטית במקביל לגידול התוצר וההכנסות, כפי שאירע בשנים קודמות. ההאטה בגידול הצריכה הפרטית הושפעה בחלקה גם מהקדמת קניות של מוצרים בני־קיימא ב־1969, בשל הציפיות שהיו אז לעלויות מחיריהם. כתוצאה מהתפתחויות אלה, פחת משקלה של הצריכה הפרטית בתוספת השימושים של המשק, למעט היבוא הבטחוני הישיר, מ־44 אחוזים ב־1969 ל־21 אחוזים ב־1970.

בדומה לצריכה הפרטית, גדלה גם הצריכה הציבורית האזרחית בקצב איטי, כ־3 אחוזים בלבד, ומשקלה בסך השימושים פחת. אולם, מאידך גיסא, בולטת הקפיצה הגדולה בצריכה הציבורית לביטחון — גידול של 40 אחוזים — ומכאן העלייה במשקלה של סך הצריכה הציבורית בסך השימושים. ההוצאות לביטחון נטלו למעלה ממחצית מתוספת המקורות שנוספו למשק ב־1970, ולכך היתה השפעה מרחיקה לכת הן לגבי מאזן התשלומים והן לגבי ההתפתחויות הפנימיות במשק.

לאחר הגידול המהיר במיוחד בהיקף ההשקעה הגולמית בשנתיים הקודמות, חלה האטה בקצב הגידול ב־1970, כ־9 אחוזים, שיעור גידול הגבוה במקצת משיעור גידול התוצר הלאומי. בהשקעה בבתי מגורים נמשך הגידול המהיר, כ־33 אחוזים, אך בהשקעה בענפי המשק נסתמנה יציבות. התייצבות ההשקעות בענפי המשק (למעט דיור) נובעת מהירידה בהשקעות הסקטור הציבורי וחברותיו בכ־20 אחוזים, ואילו בהשקעות הסקטור הפרטי נמשכה העלייה, ובמיוחד בחרושת, בשירותים פרטיים ובאניות. הירידה בהשקעות הסקטור הציבורי היוותה חלק מהמדיניות לריסון הגידול בביקוש, ובחלקה היא קשורה לסיום תכניות השקעה גדולות.

כתוצאה מההתפתחויות בתחום ההשקעות, גדל מלאי ההון של המשק ללא דיור ב־8 אחוזים, מספר המועסקים הישראלים גדל ב־2 אחוזים והתוצר הלאומי הגולמי למועסק — בכ־5 אחוזים, בדומה לשיעור הגידול הנורמלי בשנים קודמות. בתפוקת ענפי המשק בולט הגידול מעל לממוצע בתעשייה ובתחבורה ותקשורת, בעוד אשר בחקלאות וכנראה גם בכמה ענפי שירותים היה הגידול נמוך יותר מהממוצע של 7 אחוזים.

¹ ההכנסה הפרטית הנומינלית הגולמית ממקורות פנים גדלה ב־15.4 אחוזים, ומתוך זה ספגו המיסים ומילואות החובה נטו למעלה ממחצית. כלומר, ההכנסה הנומינלית הפנויה גדלה בכ־7½ אחוזים ובניכוי עליית המחירים של כ־6 אחוזים, מתקבל גידול ריאלי בסך ההכנסה הפרטית הפנויה ממקורות פנים של כאחוז וחצי, שמשמעו ירידה של אחוז אחד לנפש.

בתחום התעסוקה נמשך תהליך הירידה בשיעור ההשתתפות בכוח העבודה זו השנה הרביעית ברציפות; כנראה, בגלל גידול בשיעור המשרתים בצבא והלומדים בבתי ספר. מספר המועסקים הישראליים עלה בכ-2 אחוזים בלבד, לאחר שנתחסלה האבטלה, ומספר המועסקים הכולל גם את המועסקים מהשטחים המוחזקים עלה בכ-3 אחוזים. המועסקים מהשטחים היוו כשליש מתוספת כלל המועסקים במשק. לאחר שלוש שנים של עלייה מתונה בשכר, עלה ב-1970 השכר לשעת עבודה ב-10 אחוזים. הוצאות המעסיקים לשעת עבודה עלו בכ-14 אחוזים, בגלל גידול רב במיוחד בתשלומים הנלווים, בעיקר בהפרשות המעביד לביטוח לאומי. עיקר עליות השכר ב-1970 היו במסגרת הסכמי השכר החדשים (עסקת החבילה). כמו ב-1969, המשיך השכר לעלות מהר יותר מהממוצע בענפי התעשייה והבנייה, ענפים שנהנו מעליות גבוהות יחסית בביקוש לתוצרתם.

בתחום ההתפתחות של המחירים חל ב-1970 שינוי במגמה, לאחר שלוש שנים של יציבות יחסית ברמת המחירים. מדד המחירים לצרכן עלה במשך השנה ב-10 אחוזים ובממוצע שנתי — ב-6 אחוזים. גם מדדי מחירים אחרים מצביעים על התפתחות דומה. השינוי במגמת המחירים קשור בעיקרו בגורמים שמצד ההוצאות, ופרט למספר תחומים לא נראה שלחצים מצד הביקוש תרמו לכך. עליית המחירים התרכזה במידה רבה בתקופה קצרה יחסית, אחר חודש אוגוסט, והתפתחות זו היתה קשורה בעיקר במיסי העקיפין שהוטלו בחודש זה, ובמיוחד ההיטל של 20 אחוזים על יבוא הסחורות (להוציא מספר מוצרי צריכה חיוניים) וכן בהקטנת סובסידיות על שורה של מוצרים. עד חודש אוגוסט היתה עליית המחירים מתונה יחסית, ומדד המחירים לצרכן למעט ירקות, פירות ודיוור עלה בכל החודשים, להוציא פברואר, בשיעור דומה לעלייה המתונה בחודשים המקבילים ב-1969. גורמים מיוחדים נוספים שהשפיעו על עליית המחירים במשך השנה היו: תוספת מיסי העקיפין בפברואר, החשת העלייה בהוצאות על שכר והתייקרות מחירים בינלאומיים של יבוא. עליות מחירים גבוהות מן הממוצע בלטו בתחום ההשקעות ובמוצרים שונים בעלי מרכיב יבוא גבוה יחסית, או בתחומים שבהם הורגשו לחצי ביקוש, כמו דירות. כמו כן חלה עלייה מהירה במחירי שירותים חופשיים, שהושפעה, כנראה, מהאווירה הכללית של עליית המחירים וכן משאיפתם של ספקי שירותים אלו למנוע ירידה בהכנסתם הריאלית הפנויה כתוצאה מהעלייה במיסים, במיליות החובה ובמחירים.

האטה בגידול הפעילות הכלכלית והקדמת הרכישות של קניות מיבוא ב-1969, בגלל הציפיות לעליות מחירים, התבטאו בהאטה בולטת בגידול ההוצאות על היבוא, למעט היבוא הביטחוני הישיר: 8 אחוזים¹, לעומת 19 אחוזים ב-1969. אם מנכים גם את עליית המחירים הבינלאומיים של היבוא, בולטת ההאטה שחלה בגידול יבוא זה ביתר שאת: כ-5 אחוזים בלבד במחירים קבועים — שיעור נמוך יותר מגידול התוצר הלאומי. בסך הכול, עלה היבוא של סחורות ושירותים במחירים שוטפים בכ-20 אחוזים והסתכם ב-2,630 מיליון דולר, אך העלייה התלולה ביבוא הבטחוני הישיר, בסך 290 מיליון דולר, מסבירה כשני שליש מגידול היבוא. ערך יבוא המוצרים עלה ב-9 אחוזים, והיבוא הישיר של מוצרי צריכה פחת באחוז אחד, בגלל הירידה ביבוא מוצרים בני קיימא. יבוא תשומות שוטפות לייצור עלה ב-6 אחוזים, ובולטת הירידה ביבוא יהלומי גלם, בעוד אשר יבוא תשומות אחרות לתעשייה גדל ב-13 אחוזים, ובמונחים כמותיים ב-10 אחוזים — קצת פחות מהגידול בייצור התעשייתי. ביבוא נכסי השקעה בולט הגידול הרב בסעיף אניות ומטוסים. ביבוא השירותים בולט הגידול הרב ביבוא הבטחוני. פרט לסעיף זה, עלה יבוא השירותים ב-7 אחוזים, לעומת 18 אחוזים ב-1969. בולטת הירידה בהוצאות על נסיעות לחוץ לארץ, לאחר העלייה הניכרת בשנתיים הקודמות.

סך ההכנסות מיצוא עלה ב-1970 ב-8 אחוזים, לעומת גידול של 12 אחוזים ב-1969 והסתכם ב-1,370 מיליון דולר. האטה זו מוסברת בעיקר על ידי הירידה בהכנסות מיצוא שני מוצרי היצוא העיקריים, פרי הדר ויהלומים, שנבעה מתנאי הביקוש בחוץ לארץ. סך היצוא של סחורות ושירותים

¹ הנתונים על היבוא, היצוא ועודף היבוא המובאים להלן אינם כוללים את הסחר עם השטחים המוחזקים.

במונחים כמותיים גדל בשיעור דומה לזה של 1969, כ־7 אחוזים. ערך יצוא המוצרים, למעט יהלומים ופרי הדר, גדל ב־17 אחוזים, בדומה לגידול ב־1969, והמשך העלייה המהירה הזאת משקף את העלייה המצטברת ברווחיות היצוא והבשלתן של השקעות שתפוקתן מיועדת ליצוא. בגלל שינויים בהרכב יצוא הסחורות חלה החשה בקצב הגידול של הערך המוסף של היצוא.

תופעה בולטת בתחום היצוא היא השינוי שחל בהרכב המוצרים: הולך ופוחת משקל מוצרי היצוא המובהקים ובמקביל עולה משקלה של שורה ארוכה של מוצרים תעשייתיים וחקלאיים שונים. בשנתיים האחרונות תרמו מוצרים אלה את מרבית התוספת ליצוא המוצרים.

כתוצאה מהתפתחויות אלה ביבוא וביצוא, חל גידול בסך 340 מיליון דולר בגירעון בחשבון השוטף במאזן התשלומים, והוא הסתכם ב־1,260 מיליון דולר (פרט לסחר עם השטחים המוחזקים) לעומת 920 מיליון דולר ב־1969. כ־290 מיליון דולר מהגידול בגירעון הזה יש לייחס לתוספת היבוא הבטחוני הישיר ועוד כ־70 מיליון דולר — להשפעה המשולבת של התפתחות מחירי היבוא והיצוא בחוץ לארץ. הצעדים הישירים שנקטה הממשלה לעידוד היצוא וצמצום היבוא על ידי שינוי מחיריהם היחסיים בחודש אוגוסט, באו לידי ביטוי חלקי בשנה זו.

במקביל לגידול בעודף היבוא, חלה עלייה תלולה בסך יבוא ההון, והוא הגיע ליותר מ־1,300 מיליון דולר לעומת 675 מיליון דולר ב־1969. חלה אמנם עלייה ניכרת בתקבולי העברות חד צדדיות, מכ־300 מיליון דולר בשנים 1965–1966 ל־480 מיליון דולר ב־1969 ול־660 מיליון דולר ב־1970, אך משקלם במימון עודף היבוא פחת מ־65 אחוזים בארבע השנים שלפני 1967 ל־52 אחוזים בלבד ב־1970; והמשק נזקק לתוספת מיליון בסך כ־600 מיליון דולר למימון עודף היבוא בשנה זו. כתוצאה מהתפתחויות בעודף היבוא, ביבוא ההון ובתנועות הון לזמן קצר, חלה עלייה ביתרות נטו של מטבע חוץ בבנק ישראל ב־25 מיליון דולר, לאחר ירידה תלולה בשנת 1969.

במשך 1970 עלו אמצעי התשלום ב־14 אחוזים לעומת 2½ אחוזים בלבד ב־1969. החשת הגידול באמצעי התשלום נתרחה דווקא בשנה שבה נקטו אמצעי מדיניות פיסקלית ומוניטארית מרחיקי לכת לספיגת הנזילות מהציבור. ב־1969 לא ננקטה אמנם מדיניות ספיגה פעילה, אך הירידה ביתרות מטבע החוץ פעלה לצמצום הנזילות במשק, לא כן הדבר לגבי 1970. כאן טמון, למעשה, השוני העיקרי בהתפתחות אמצעי התשלום בשתי השנים. עליית האשראי מבנק ישראל לממשלה ולציבור ב־1970 לא קווצה על ידי הירידה ביתרות מטבע החוץ וחל גידול בסך הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים ב־230 מיליון ל"י, והדבר שימש בסיס להרחבה ניכרת באשראי הבנקאי לציבור.

על אף החשת קצב גידול אמצעי התשלום במרוצת שנת 1970, היה הגידול ביתרה הממוצעת של אמצעי התשלום איטי, כ־5 אחוזים בלבד, לעומת כ־7 אחוזים ב־1969. עליית אמצעי התשלום הוחשה בעיקר במחצית השנייה של שנת 1970 והעלייה האיטית ביתרה הממוצעת הושפעה במידה רבה מהיציבות היחסית באמצעי התשלום במשך 1969. שיעור העלייה ביתרה השנתית הממוצעת של אמצעי התשלום היה נמוך מהעלייה בתוצר הריאלי, ואם לוקחים בחשבון גם את עליות המחירים שנבעו מהעלאות מיסים ומביטול סובסידיות, בולטת ביתר שאת ההשפעה המרסנת שהיתה לכך על הביקוש המצרפי במשק. עם זאת, הרמה הגבוהה יחסית שאליה הגיעו אמצעי התשלום בסוף 1970 טומנת בחובה סכנות של השפעות אינפלציוניות מצד הביקוש בעתיד.

קצב העלייה של הנכסים הכספיים האחרים שבידי הציבור — פיקדונות פחות נזילים ומילווה קצר מועד — הוחש במידת מה בהשוואה לעלייתם במשך 1969 ואילו האשראי הבנקאי לציבור עלה בקצב דומה בשתי השנים.

אחת ההתפתחויות הבולטות בתחום המוניטארי ב־1970 היתה ביטול תקרת הריבית בסוף חודש מארס והטלת חובת נזילות על תיווך בשטרות. כתוצאה מצעדים אלה חוסלו עסקי התיווך בשטרות תוך מספר חודשים וכך נעלמה תופעה שהתלו לה עיוותים רבים במערכת הבנקאות במשך שנים רבות. הכספים משוק השטרות בתיווך עברו בעיקרם לפיקדונות רגילים לזמן קצוב.

התפתחויות אלה תרמו גם להגברת יעילותם של מכשירי המדיניות המוניטארית. כתוצאה מביטול תקרת הריבית, חלה האחדה של שערי ריבית, מבלי שנגרמו זעזועים בשוק הכספים. שערי הריבית על אשראי ליצוא ואשראי מוכוון אחר המשוחרר מנזילות לא שנו, אך חלה עלייה בריבית על האשראי הבנקאי הרגיל; ושער הריבית החופשי נקבע על רמה גבוהה יותר משער הריבית הבנקאי הקודם, אך נמוכה יותר משער הריבית שהיה קיים בשוק תיווך השטרות. בד בבד עם עליית שער הריבית על האשראי הבנקאי הרגיל הועלתה גם הריבית למפקידים בחשבונות לזמן קצוב. בנוסף להחלת דרישות נזילות על התיווך בשטרות נקטו צעדי ריסון אחרים, כמו חובת ההפקדה כנגד יבוא, הגברת המכירות של מילווה קצר מועד בשוק הפתוח, העברת מימון משלוחי יצוא מל"י למטבע חוץ, והאטה ניכרת בגידול נכיון המשנה של שטרות על ידי בנק ישראל.

ב-1970 ננקטו, כאמור, פעולות פיסקליות בעלות השפעה מצמצמת על הביקוש המצרפי במשק. צריכת הסקטור הציבורי ועודף הביקוש שלו עלו אמנם בשנה זו במידה רבה, אך הגידול בעודף הביקוש נבע מגידול ההוצאות הישירות של הסקטור בחוץ לארץ ובמיוחד ליבוא בטחוני, בעוד אשר עודף ההוצאות על ההכנסות המקומיות פחת. העלאות שיעורי המיסים ומילווות החובה שהוטלו ב-1970 הגדילו את התקבולים של הסקטור הציבורי ממיסים וממילווות חובה בשיעור גבוה במיוחד, כ-31.5 אחוזים, או ב-1,620 מיליון ל"י. סך הגידול בהכנסות המקומיות היה גבוה יותר מתוספת ההוצאות המקומיות, והדבר התבטא בהשפעה מצמצמת על הביקוש המקומי. צירוף ההשפעות של עודף הביקוש של הסקטור הציבורי והאשראי נטו שהוא הזרים לציבור (למעט עסקות עם מערכת הבנקאות) מייצג את סך הזרמת הנזילות במשק מצד הסקטור; וסכום זה, שהסתכם ב-1970 בכ-600 מיליון ל"י, היה נמוך יותר מאשר בשתי השנים הקודמות.

על אף הגידול הרב שחל ב-1970 בגביות המיסים ומילווות החובה, גדלו צורכי המימון של הסקטור הציבורי מחוץ לארץ בגלל העלייה התלולה ביבוא הבטחוני. הצרכים למימון עודף הביקוש הכללי של הסקטור הציבורי והוצאותיו על מתן אשראי נטו לשאר המשק הסתכמו ב-3,460 מיליון ל"י, לעומת 2,650 מיליון ל"י ב-1969. התקבולים החד-צדדיים והאשראי נטו מחוץ לארץ הוכפלו ב-1970 והסתכמו ב-2,340 מיליון ל"י, בעוד אשר האשראי ממערכת הבנקאות לסקטור הציבורי פחת והסתכם ב-1,120 מיליון ל"י וזוה 890 מיליון ל"י מבנק ישראל לעומת 1,250 מיליון ל"י ב-1969.

בגלל הגידול הרב בהוצאות הביטחון, גדל החיסכון השלילי של הסקטור הציבורי על אף העלייה התלולה בתקבולי המיסים. כתוצאה מכך נעלם לחלוטין החיסכון הגולמי הקטן מהתוצר הלאומי הגולמי שהגיע ב-1969 לכ-300 מיליון ל"י, אם כי סך החיסכון הפרטי גדל. נראה אמנם, כי היתה ירידה מסויימת בנטייה לחסוך מרצון בסקטור הפרטי. שיעור החיסכון הגולמי מתוך ההכנסה הגולמית הפנויה ממקורות פנים (למעט מילווות חובה) פחת בכשני אחוזים. אולם, אם נתייחס למילווות החובה ב-1970 כאל חיסכון (ולא כל מיסים) יתבטא הדבר בעלייה באחוז אחד בשיעור החיסכון, מ-21 ל-22 אחוזים.

בשנת 1970, כאשר הגיע המשק לתעסוקה מלאה, באה לידי ביטוי חריף המגבלה של המקורות שעומדים לרשותו על רקע צורכי הביטחון הגדולים בשנה זו. השימושים המקומיים לצריכה ולהשקעות גדלו במחירים קבועים ב-2,140 מיליון ל"י, ואילו התוצר במחירים קבועים גדל ב-1,230 מיליון ל"י בלבד. כלומר, עודף היבוא סיפק 42 אחוזים מתוספת השימושים המקומיים. בסך הכול, הגיע ב-1970 עודף היבוא ל-20.3 אחוזים מסך המקורות שעמדו לרשות המשק, לעומת 12.5 אחוזים בלבד ב-1966. מגמה זו אינה יכולה להימשך, שכן הולכים וגוברים הקשיים לממן עודף יבוא בהיקף זה. אין איפוא מנוס מהצורך בהקטנת עודף היבוא, על אף הקשיים הנובעים מרמת הוצאות הביטחון הגבוהה.

המשמעות של הקטנת עודף היבוא היא ההכרח הבלתי נמנע להקצות בעתיד מקורות לשימושים המקומיים בהיקף נמוך יותר מתוספת המקורות שסיפק הגידול בתוצר הלאומי בניגוד

להתפתחות בשנים האחרונות, ובצורה זו לשחרר גורמי ייצור לצמצום עודף היבוא. כיוון שהאפשרויות לצמצום ההוצאות לביטחון מוגבלות כתנאים הקיימים וצורכי הצמיחה של המשק מחייבים רמת השקעות מתאימה, חייב עיקר הנטל לפול על הצריכה הפרטית והצריכה הציבורית האזרחית. הישגי המדיניות הכלכלית ב־1970, שהתבטאו בהאטת גידול הצריכה הפרטית והצריכה הציבורית האזרחית לשיעור נמוך בהרבה מגידול התוצר הלאומי והעידוד שניתן להרחבת היצוא, מצביעים על האפשרויות הגלומות בהתמדת הביצוע של מדיניות עקבית ונכונה שהוחל בה ב־1970. ההתפתחויות בחודשים הראשונים של 1971 מצביעות על נסיגה מהשיפור במגמה שהחל להסתמן בשנת 1970. דרוש איפוא בעתיד מאמץ גדול אף מזה שננקט ב־1970 כדי להחזיר את התפתחות המשק למגמה של צמצום הגירעון בחשבון השוטף של מאזן התשלומים תוך המשך הצמיחה הכלכלית המהירה.